

Internationale slaaplaatstelling van Aalscholvers op 12 januari 2013

Slaapplaats Aalscholvers op De Kreupel, 29 september 2008.
Foto: Mervyn Roos

In het Meetnet Slaapplaatsen staat elk seizoen een soort extra in de belangstelling. Eerdere jaren waren dat Halsbandparkiet, Blauwe Kiekendief en Ransuil, ditmaal de Aalscholver.

Vraagstelling

Bij zo'n 'meeliftsoort' proberen we om zo veel mogelijk slaapplaatsen in kaart te brengen ten behoeve van een landelijke populatieschatting. De keuze voor de Aalscholver is mede bepaald door de geplande internationale slaaplaatstelling deze winter. Bij een eerdere internationale telling in 2003 werden in Europa meer dan een half miljoen Aalscholvers geteld, waarvan ruim 16.000 in Nederland (figuur 1). Tien jaar later is het natuurlijk spannend om te zien hoe het er nu voor staat. Internationale slaaplaatstellingen in de tussenliggende jaren (in 2007 en 2009) kenden niet zo'n mooie dekking als in 2003.

Goede en actuele gegevens zijn bij deze soort extra van belang vanwege regelmatig oploeiende discussies tussen natuurbeschermers en de visserijsector.

Waarom tellen op slaapplaatsen?

De aantallen die uit de jaarlijkse midwintertellingen bekend zijn, lenen zich uitstekend voor monitoring op landelijk niveau, maar minder voor het maken van een populatieschatting. Niet heel Nederland wordt immers onder de loep genomen. Het tellen op slaapplaatsen heeft als voordeel dat het aantal ook in gebieden met een verspreid voorkomen betrekkelijk eenvoudig vastgesteld kan worden. Veel van die slaapplaatsen zijn bovendien goed bekend bij ter plaatse actieve vogelaars. Omdat in hetzelfde weekend ook in de rest van Europa en Noord-Afrika een slaaplaatstelling wordt georganiseerd, is straks een nieuw overzicht van aantal en verspreiding binnen de totale populatie beschikbaar.

Teldatum

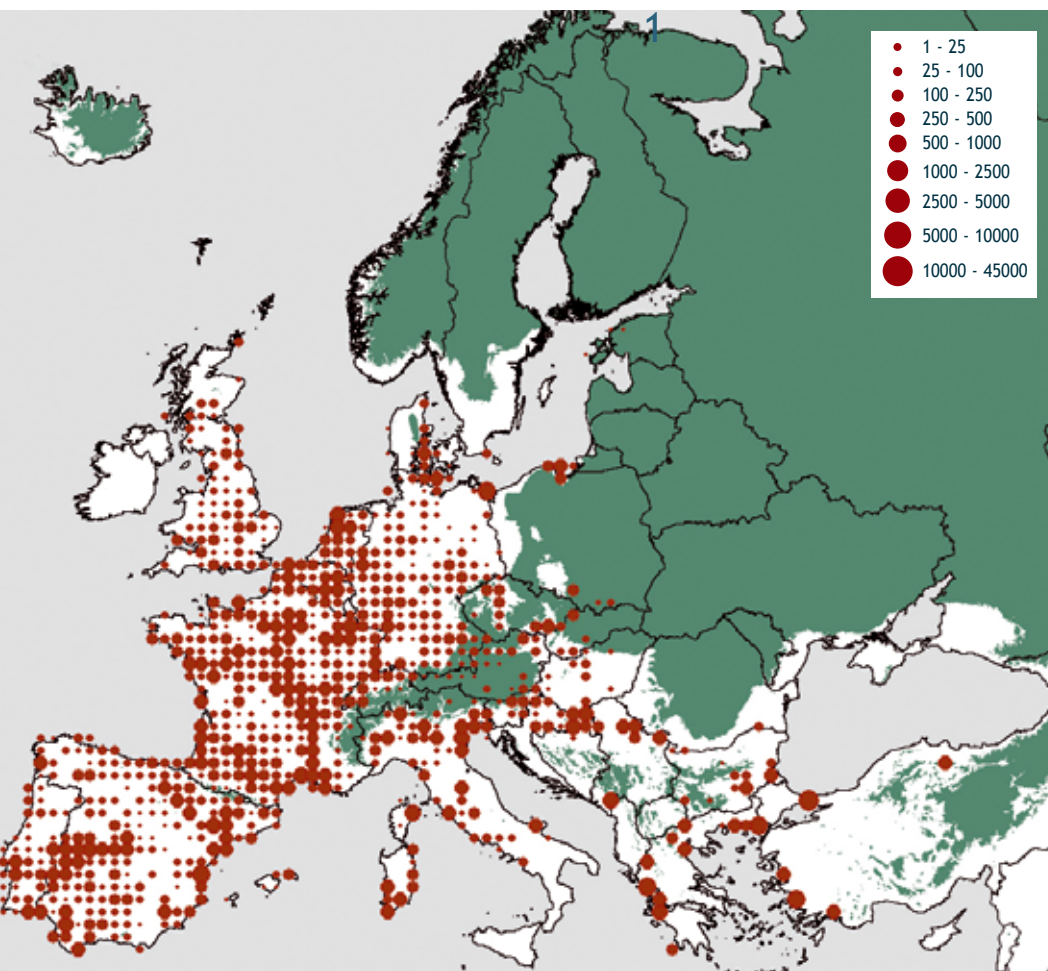
De teldatum bij deze internationale telling ligt altijd half januari, omdat dan de overwinteringssituatie het beste in beeld kan worden gebracht. Voor Nederland is dat weliswaar niet de periode met de hoogste aantallen (die zijn meer in het vroege voorjaar en najaar te verwachten), maar dat neemt niet weg dat ook bij ons substantiële aantallen kunnen overwinteren. Zaterdag 12 januari is de voorkeursdatum, maar de dag ervoor of erna kan ook, en bij stabiel weer mag zelfs worden uitgeweken tot een week ervoor en erna (5 t/m 20 januari 2013).

Slaapplaatsen zoeken

Vogels die gemeenschappelijk slapen, zijn meestal heel trouw aan hun slaapplaats. We hebben al een behoorlijk beeld van de locaties waar slapende Aalscholvers zijn te verwachten, maar dat betekent niet dat we alles al weten! Vogels kunnen nieuwe plekken in gebruik nemen, of reeds bestaande slaapplaatsen kunnen pas nu ontdekt worden. Op de website van Sovon is te zien welke slaapplaatsen bij ons bekend zijn (Inloggen/Slaapplaatsen/Vacante gebieden).

Slaapplaatsen liggen veelal op rustige, geïsoleerde locaties. Dat kan een solitaire boom zijn maar ook een boomgroep of

Figuur 1. Verspreiding van overwinterende Aalscholvers in Europa gebaseerd op slaaplaatstellingen in januari 2003, -5.5 °C isotherm in groen

Toename Grote Zilverreigers, het houdt maar niet op

bosje, liefst grenzend aan of boven water. Ze bevinden zich vaak op eilandjes, maar in de grotere Nederlandse wateren - zoals het IJsselmeergebied en de Delta - wordt ook op zandplaten overnacht. In sommige gevallen worden hoogspanningsmasten gebruikt. De aantallen kunnen variëren van enkele exemplaren tot enkele duizenden. Slaapplaatsen kunnen van tevoren opgespoord worden door het volgen van slaaptrek in de avond (richting belangrijk!) of eventueel door geschikte locaties te bezoeken rond zonsondergang. Overdag rustende vogels zijn soms ook een goede aanwijzing (veel poep!), want zo'n plek kan ook als slaapplaats in gebruik zijn.

Tellen

Bij het tellen is een telpunt met goed uitzicht handig, als het even kan met tegenlicht want dat houdt de vogels langer zichtbaar. Noteer bij aanvang de aanwezige vogels, en tel vervolgens aanvliegende vogels. Bij helder weer arriveren ze gemiddeld later dan bij donker weer, en sommige Aalscholvers blijven nog lang vliegerig. Rond half januari arriveren de laatste vogels vaak nog in de diepe schemer (tot half zes).

Organisatie en contactpersonen

De organisatie in Nederland is in handen van *IUCN/Wetlands International Cormorant Research Group (CRG)* en Sovon. Namens de CRG is Stef van Rijn vertegenwoordigd, die samen met Mennobart van Eerden al decennialang bij tellingen en onderzoek aan Aalscholvers betrokken is. De regionale slaapplaatscoördinatoren beslaan de provincies zoals iedereen gewend is: Jan Schoppers (Gld, Fl, Dr, Ov), Vincent de Boer (NH, Ut, Lb, NB), Jan-Willem Vergeer (Zl, ZH) en Jelle Postma (Fr, Gr), waarbij Friesland medegecoördineerd wordt door Romke Kleefstra (FFF). Buiten de op die manier reeds gevolgde slaapplaatsen gaan Stef van Rijn, Jeroen Nienhuis en Olaf Klaassen waarnemers zoeken om een landelijke teldekking te bewerkstelligen. De waarnemers die in eerdere jaren hebben meegedaan zijn inmiddels aangeschreven. Wilt u ook meedoen, schroom dan niet om contact op te nemen met een van ons (adressen op www.sovon.nl). Ook als u niet zeker weet of een slaapplaats al geteld wordt, meld het ons!

Wilt u alvast wat meer lezen over slaapplaatsen van Aalscholvers? Op onze website is meer over de achtergrond van de telling te vinden, de adressen van de contactpersonen en een verslag van de tellingen uit 2003/04 (*Limosa* 77/1, 2004). Informatie en resultaten van de internationale tellingen (ook van broedvogels) is te verkrijgen via de (Engelstalige) website <http://cormorants.freehostia.com/index.htm>

Grote Zilverreigers zijn in nog geen tien jaar tijd een gewone verschijning in ons winterse landschap geworden en blijken verrassend vorstbestendig te zijn. Op sommige plaatsen zijn ze tegenwoordig zelfs talrijker dan Blauwe Reigers. Slaapplaattellingen in de winter van 2011/12 leverden maximaal 2100 vogels op (december). Rekening houdend met enkele regio's waar de slaapplaatsen niet bekend zijn, komt een combinatie van slaapplaatsen, watervogeltellingen en losse waarnemingen op een schatting van 2900 vogels voor de winter 2011/12. Een soortgelijke schatting kwam een seizoen eerder uit op 2550 vogels. Het zal duidelijk zijn dat het hier niet alleen om onze eigen broedvogels gaat. In 2011 hadden we in Nederland 160 broedparen, voornamelijk geconcentreerd in de Oostvaardersplassen. Op grond van ringaflezingen is een herkomst uit Frankrijk en landen als Polen, de Baltische Staten, Hongarije en Oekraïne aangetoond. In ieder geval in Frankrijk, Polen en Letland is sprake van snel groeiende broedpopulaties. En afgelopen voorjaar waren er voor het eerst broedgevallen in zowel Duitsland, Engeland als Zweden. De broedpopulatie in eigen land lijkt daarentegen iets te stagneren. De mogelijkheden voor uitbreiding zijn ook niet onverdeeld gunstig vanwege gebrek aan grote rietmoerassen.

Inmiddels zijn ook de eerste slaapplaattellingen van het huidige winterseizoen geweest en het ziet ernaar uit dat opnieuw meer Grote Zilverreigers in ons land overwinteren. De oktobertelling leverde ruim 1900 vogels op, en dat zijn er zo'n 200 meer dan de oktobermaxima van de afgelopen jaren. In het laatste nummer van *Limosa* is een artikel verschenen over de spectaculaire toename van overwinterende Grote Zilverreigers, waarbij ook wordt ingegaan op de achtergronden van die toename (*Klaassen 2012, Limosa* 85: 82-90). Voor mensen die geen abonnee zijn van *Limosa* is een PDF op www.sovon.nl op te halen.

● Olaf Klaassen

Figuur 1. Verspreiding van Grote Zilverreiger in de winter van 2010/11, gebaseerd op slaapplaattellingen, watervogeltellingen en losse waarnemingen

Seizoensmaxima slaapplaatsen

- 0
- 1 - 5
- 5 - 10
- 10 - 20
- 20 - 40
- 40 - 330

Seizoensmaxima dagtellingen

- 0,5 - 1
- 1 - 4
- 4 - 10
- 10 - 20
- 20 - 150

